

«Қазақстанда тұжырымдамалық аппаратта « зорлық-зомбылық экстремизмі » деген термин жоқ, соның салдарынан заңнамалық деңгейде. Экстремизм және терроризм деген ұғымдардың анық емес анықтамасы алдын-алу және оған қарсы тұру жұмыстарын айтарлықтай қиындатады », – дейді Анна Гусарова, қауіпсіздік жөніндегі халықаралық сарапшы, Орталық Азияның стратегиялық зерттеулер институтының директоры, SABAR.asia сайтына арнайы жазылған мақаласында.

Подпишитесь на нашу страницу в [Facebook!](#)

Қазақстанда зорлық-зомбылық экстремизміне қарсы тұрудың бірнеше маңызды тұстары бар, олар мемлекеттік органдардың осы проблеманы шешудегі түсінігі, көзқарасы мен шараларын көрсетеді. Біріншіден, бұл терминологияға қатысты. Қазақстан Республикасында (ҚР) «зорлық-зомбылық экстремизмі» термині концептуалды аппаратта принциптік тұрғыда жоқ және нәтижесінде заңнамалық деңгейде жоқ. Ағылшын тіліндегі әдебиеттерде және кәсіби ортада кеңінен қолданылатын зорлық-зомбылық экстремизмі ресми деңгейде кең қолдау мен түсінушілікке ие болған жоқ, дегенмен оны екі жақ та шетелдік серіктестермен және халықаралық ұйымдармен жұмыс жасауда қолдана береді. Бұл «оппозиция / алдын алу» және «күрес» терминдерінің мағынасына қатысты.

Қазақстандық контексте, бірақ Орталық Азияның барлық елдеріндегі сияқты, бұл терминдер синонимдер ретінде қолданылады, дегенмен батыстық сарапшы топтарда олар айтарлықтай ерекшеленеді (біріншісі барлық шаралар мен құралдарды қамтиды, екіншісі – физикалық және әскери компоненттерге көбірек көңіл бөледі). Экстремизм және терроризм терминдерінің тым анық емес анықталуы алдын алу және оған қарсы тұру жұмыстарын айтарлықтай қиындатады.

Екіншіден, мемлекеттік бағдарлама өз кезегінде осы бағыттағы қызметтің басым бағыттарын көрсетеді – бұл экстремизмнің басқа түрлері («Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңында көрсетілген) бірдей қауіп төндірмейді деп санайтын діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл. Бұл құжатта елдің мемлекеттік органдары елдің, қоғамның және адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған негізгі шаралар көрсетілген.

Үшіншіден, осы кезеңде Сириядан оралған содырларға және олардың отбасыларына, соның ішінде әйелдер мен балаларға және олармен жұмыс істеуге ерекше назар мен ресурстар бөлінеді. Радикализацияға келетін болсақ, бүгінгі күні жалғыз немесе негізгі

себеп жоқ, өйткені процесс жеке дара және көптеген факторларға байланысты. Алайда, бүгін біз елдің мұсылман бөлігінің радикалдануы туралы көбірек айтамыз, нәтижесінде мемлекеттік саясат осы мәселеге бағытталған.

Экстремизм мен терроризмнің қауіптілік деңгейі: күту және қарсы шындық

Қазақстан Республикасының аумағында экстремизм мен терроризмге байланысты қылмыстар туралы айту қиын, өйткені 2017 жылы Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитетінің сайтында жарияланған құқықтық статистика толығымен жоқ [1].

Дегенмен, сіз елдің негізгі энергетикалық агенттігінің цифрларына жүгінуге болады. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің (ҚР ҰҚК) баспасөз қызметінің мәліметтері бойынша, 2019 жылдың 27 маусымындағы жағдай бойынша, Қазақстан Республикасының 662 азаматы терроризмге және діни экстремизмге байланысты қылмыстары үшін сотталған және жазасын өтеп жатыр, олардың 14-і әйелдер. Іс жүзінде бұл санның өзі ештеңені білдірмейді: бір жағынан, ұлттық қылмыс бойынша сотталғандардың үлесі шелектің тамшысын құрайды. Екінші жағынан, бұл сан жылдар өткен сайын тұрақты өсіп келеді, өйткені бұқаралық ақпарат құралдарындағы көптеген мақалалар мен тиісті органдардың өкілдері баспасөз мәслихаттарында айтқан статистика осының айғағы. Сонымен қатар, әскери қақтығыстар аймақтарына, атап айтқанда Сирияға, соңғы бес-алты жыл ішінде Даешке қосылуға барған азаматтар туралы ұмытпаңыз. Дегенмен, бұл сандар біршама төмен және көрсетілмеген болып қала береді.

Егер біз ҚР Қылмыстық кодексінің жекелеген баптары бойынша жасалған қылмыстардың санын салыстыратын болсақ, онда сурет одан да бұлыңғыр. Салыстыру үшін: «Қазақстандағы онлайн-еркіндік vs. Зорлық-зомбылыққа қарсы экстремизмге қарсы іс-қимыл: Қазақстан ісі» атты А. Гусарова [3] терроризмге және экстремизмге байланысты қылмыстар, мысалы, жеккөрушілікке итермелеуден гөрі аз (Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 174-бабы).

Мәселен, 2017 жылы Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 256-бабының 1-тармағына сәйкес 10 адам терроризмді насихаттағаны немесе терроризм актісін жасауға үндегені үшін сотталды: төртеуі 1 жылдан 3 жылға дейін, үшеуі – 3 жылдан 5 жылға дейін, тағы үшеуі – 5-тен 8 жасқа дейін. Олардың үшеуі – Алматы қаласының тұрғындары, қалғаны – Астана, Оңтүстік Қазақстан, Ақмола, Атырау, Павлодар, Қарағанды және Маңғыстау облыстары.

1 кесте. 2017 жылға арналған Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 256 және 273-баптары бойынша сотталған адамдар [4]

1-кестеден көріп отырғанымыздай, Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 256-бабының 2-бөлігінің [5] тармағына сәйкес терроризмді насихаттау немесе терроризм актісін жария етуге шақыру, сондай-ақ көрсетілген мазмұндағы материалдарды дайындау, тарату немесе тарату үшін 62 адам сотталды және бас бостандығынан айырылды. Өңірлер бойынша бұл солтүстік пен шығыстан басқа барлық аймақтар: 19 - Ақтөбе облысында, 7 - Алматыда, 6 - Оңтүстік Қазақстан облысында, әрқайсысында бес, Астана, Қарағанды және Жамбыл облыстарында. 2017 жылы терроризм актісі туралы көрінеу жалған хабар бергені үшін 41 адам сотталды (ҚР ҚК 273-бабы). Бұл мақалада көшбасшылар - Қарағанды (9) және Қостанай облыстары (8), сонымен қатар Нұр-Сұлтан (8). Көпшілігі 1 жылдан 3 жылға дейін сотталды. Салыстыру үшін, 2015 жылы Нұр-Сұлтан қаласында террористік акт туралы жалған хабарламамен байланысты қылмыстар болған жоқ, ал 2016 жылы осындай жеті іс сотта қаралды.

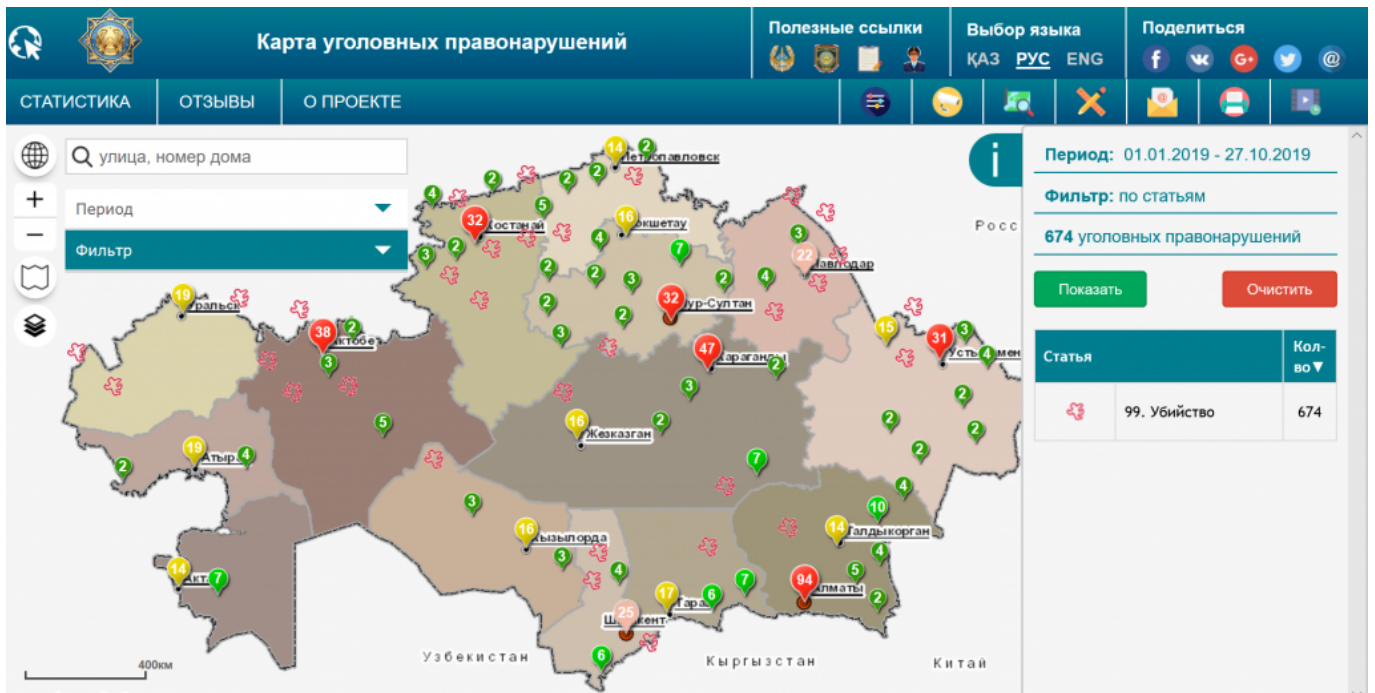
Егер 2019 жылғы статистика туралы айтатын болсақ, онда діни экстремизм мен терроризмге қатысты қылмыстар туралы айтсақ, бұл көрсеткіштер әлі де жоқ. Алайда, салыстыру үшін, мен төмендегі кестеде келтірілген қылмыстық құқық бұзушылықтардың басқа түрлері туралы кейбір мәліметтер ұсынғым келеді.

Кесте 2. 2019 жылдың 10 айында жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтар [6]

[6]

К примеру, для сравнения только за 10 месяцев 2019 года в Казахстане было зафиксировано 674 уголовных преступлений по статье 99 Убийство (94 - Алматы, 47 - Караганда, 38 - Актөбе, по 32 в Нур-Султане и Костаная, 31 - Усть-Каменогорск). За аналогичный период по ст.120 изнасилование (см. Карту 1) было зафиксировано 945 уголовных преступлений. При этом по ст.291 хищение либо вымогательство оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств с начала 2019 года было установлено 74 уголовных правонарушения (27 в Алматы, 5 в Шымкенте, по 4 в Таразе и Нур-Султане, по 2 в Талдыкоргане, Кызылорде, Караганде и Усть-Каменогорске).

Карта 1. Карта уголовных правонарушений РК по ст.99 убийство [7]

Карта 2. Карта уголовных правонарушений РК по ст.120 изнасилование[8]

Бұл экстремизм мен терроризмге тікелей қатысы жоқ қылмыстық құқық бұзушылықтардың саны соңғылардан едәуір асып кететін сияқты. Бірақ сонымен бірге

қылмыстың жалпы деңгейі (белгілі бір баптар бойынша) экстремистік және террористік қылмыстармен бірдей географиялық масштабты көрсететінін түсіну керек. Мысалы, Алматы, Ақтөбе (плюс Ақтөбе облысы), Шымкент (Оңтүстік Қазақстан облысы), Нұр-Сұлтан жоғары қарқынмен сипатталады, солтүстік және шығыс Қазақстанда экстремизм мен терроризм туралы статистикалық мәліметтерде сирек кездеседі. Сонымен бірге, елдің осы аймақтарының азаматтары да шетте қалмады және әскери қақтығыстар аймақтарына (Сирия, Украина) кетті. Төрт жастағы Зыряновскіден (Қазақстан Республикасының шығысындағы қала, қазіргі Алтай) келген, исламды қабылдаған (бұрынғы христиан) және кіші інісін өзін-өзі өлтіруге дайындаған жас қыз туралы төрт жасар оқиғаны еске түсіру жеткілікті [9]. Бұл іс нақты болып табылады, өйткені онда дін, этникалық топ және тіл тұрғысынан ерекшеленетін бір елдің азаматтарының радикалдануының әртүрлі тәсілдері, уәждері мен себептері туралы айтылады. Болашақта осы тақырып бойынша зерттеу жүргізіп, жағдайды жинап, әртүрлі критерийлер бойынша салыстыру жасау қызықты болар еді.

Қазақстандағы радикалды идеология

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің мәліметінше, күмәнді шетелдік теологиялық оқу орындарында оқыған Қазақстан азаматтары радикалды идеологияның таралу көзі болып қала береді. Қабылданған шараларға қарамастан, қазақстандықтардың шетелде лаңкестік әрекеттерге қатысуы мәселесі өзекті болып қалуда. Егер біз радикализация туралы айтатын болсақ, онда бұл процесс жеке болады, нәтижесінде бір адам үшін ол қоздырғыш немесе итеру / тарту факторына айналады, ал екінші біреу үшін бұл мүлде маңызды болмайды.

Іс жүзінде, бұл мемлекеттік органдар үнемі айтып келе жатқан дәстүрлі себептерден басқа, экстремистік және террористік ұйымдарға қатысу және / немесе қосылу немесе экстремистік және террористік сипаттағы қылмыстар жасау, негізінен әлеуметтік-экономикалық ортаға, діни сауаттылықтың төмен деңгейіне, сондай-ақ деструктивті әрекеттерге байланысты. елдегі және аймақтағы жалған діни топтар. Сайып келгенде, радикалдану процесі қандай-да бір түрде жеке басын іздеумен байланысты, және көбінесе бұл нағыз мұсылман болу дегенді білдіреді, шын мәнінде бұл көптеген онлайн-насихатта Анвар әл-Авлаки немесе Furat Media, орыс тілді DAISH насихат порталымен талқыланады. әлеуметтік желілердегі аккаунттары бар. Егер біз географиялық таралу туралы айтатын болсақ, Google-де терроризм үшін сотталған адамдарға қарапайым іздеу нәтижелеріне назар аударыңыз, ол елдің әр түрлі қалалары мен аймақтарын атайды (батыс, орталық, оңтүстік).

2017 жылы Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Төрағасының

орынбасары Нұрғали Білісбеков Қазақстан үшін негізгі террористік қауіп Қазақстанда жаңа радикалды топтардың қалыптасуына негіз болатын салафизмнің дәстүрлі емес діни ағымының ізбасарлары туындайтынын атап өтті. Салафизмге тыйым салу керек пе, жоқ па, оны қалай жасау керек және діни экстремизм мен терроризм мен діни бостандыққа қарсы тұру тұрғысынан елдің қауіпсіздігі үшін нені білдіретіні туралы пікірталастарды еске алу жеткілікті; сондай-ақ өткен жылы діни қызмет және діни бірлестіктер туралы кейбір заңнамалық актілерге сақалдың, шалбардың ұзындығын қарастыратын түзетулер кеңінен талқыланды. Соңғы бірнеше жыл ішінде бұл тақырып табулар санатынан ашық қоғамдық ұшаққа өтті деп айту қисынды, себебі қарапайым өсім. бұқаралық ақпарат құралдарындағы жарияланымдар. Сонымен қатар, үш топтың салафизмде жалпы қабылданғанын және бәрінен алыс, дәлірек айтсақ, біреуі жиһад жасауда зорлық-зомбылықты қолданатынын түсіну керек.

Алайда, егер соңғы он жылдағы шабуылдар туралы айтатын болсақ, қылмыскерлер кім екендігі және олардың қандай террористік ұйымға жататындығы белгісіз болып қалады, өйткені 2011 жылы Ақтөбедегі шабуылға тек «Халифат сарбаздары» жауап берді. Қалған істер бойынша, басқалардың радикалды діни идеологиямен, атап айтқанда ДАИШ-тің ғаламтор арқылы шабыттандырғаны сотта дәлелденді. Мысалы, 2019 жылдың сәуірінде ол терроризм актісіне дайындалғаны, терроризмді насихаттағаны, діни араздықты қоздырғаны және қаруды заңсыз сақтағаны үшін ұсталып, 10 жылға сотталды [11]. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері сотталушы Алматыда адамдар көп жиналатын жерлерде, атап айтқанда сауда-ойын-сауық орталығында террористік шабуыл ұйымдастыруды жоспарлағанын атап өтті. Бұған дейін 2019 жылдың қыркүйегінде жеті тәжік азаматы террорлық актілерді дайындағаны үшін 12-18 жылға сотталған болатын - Ульверде орналасқан Иверско-Серафимовский монастырындағы ғимараттардағы жарылыстар. Л.Хамиди және көшедегі «АТФ Банк» ғимараты. М.Маметова Қазақстан Республикасына кіруге тыйым салынған жедел жарылғыш құрылғыны пайдаланып [12].

Мемлекеттің жауабын түсіну кезінде шешілуі керек екінші маңызды құжат - бұл 2018-2022 жылдарға арналған діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл бағдарламасы. Құжаттың атауына сәйкес Қазақстан үшін ұлттық қауіпсіздіктің маңызды мәселелері діни экстремизм мен терроризм болып табылады. Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы актіде негізгі анықтамалар берілген. Сонымен, Қазақстандағы терроризм «зорлық-зомбылық идеологиясы және халықты қорқытуға байланысты және адамға, қоғамға зиян келтіруге бағытталған зорлық-зомбылық және (немесе) өзге де қылмыстық әрекеттерді жасау немесе қорқыту арқылы мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының немесе халықаралық ұйымдардың шешім

кабылдауға әсер ету тәжірибесі» деп саналады. және мемлекет »[14].

Оны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарына сәйкес мемлекеттік органдар оларды жүзеге асырудың көптеген маңызды міндеттері мен өлшемдерін белгіледі. Сонымен бірге, шаралардың көпшілігі (сонымен бірге ресурстар сияқты) мамандандырылған құқық қорғау органдарының - ҰҚК, Ішкі істер министрлігінің - ұлттық деңгейлерде де, жергілікті деңгейде де әлеуеті мен біліктілігін арттыруға көбірек байланысты екенін атап өткен жөн [15]. Бұл кездейсоқ емес, өйткені шабуылдар көбінесе құқық қорғау және құқық қорғау органдарының өкілдеріне, яғни 85% бейбіт тұрғындармен салыстырғанда осы террористік актілердің құрбандары мен құрбандарына бағытталған.

Негізінен, діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу және оған қарсы күрес шаралары:

діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу, қоғамда радикалды идеологияға иммунитетті қалыптастыру және радикалды көріністерге нөлдік төзімділік. Қазақстан Республикасы халқының радикалдануына сыртқы факторлардың әсерін азайту.

діни экстремизм мен терроризм фактілерін анықтау мен жолын кесу тиімділігін арттыру, оның ішінде арнайы мемлекеттік және құқық қорғау органдарының қызметін қамтамасыз ету жүйесін жетілдіру.

діни экстремизм мен терроризм актілеріне ден қою жүйесін жетілдіру, сондай-ақ олардың салдарын азайту және (немесе) жою.

Мамандандырылған құқық қорғау органдарының әлеуетін арттыру бойынша дәстүрлі шаралармен қатар офлайн және онлайн режимінде де көптеген жұмыстар атқарылуда. Мәселен, «Интернет қолданушылары мен әлеуметтік желілерді терроризмді насихаттау әсерінен қорғау мақсатында ақпараттық кеңістік бақылауға алынады». Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің мәліметі бойынша, 2018 жылы терроризм мен экстремизмді насихаттаумен Интернет пен әлеуметтік желілерде 620 мыңнан астам материал бұғатталған (салыстыру үшін 2015 жылы - 150 мың, 2016 жылы - 700 мың). Бұрын 2011 жылы Қазақстанда радикализм мен терроризм идеяларын насихаттайтын 400 сайт бұғатталған (2012 жылы - 500, 2013 жылы - 600) [17]. Сонымен қатар, тиісті ведомстволарға бірнеше рет шамадан тыс жабу, оқшаулау және бақылау, сондай-ақ пропаганда мен антивирустық материалдарды шығаруда шығармашылықтың жоқтығы сынға алынды. Нәтижесінде, ҚР Ұлттық қауіпсіздік комитетінің баспасөз қызметі «Жусан» арнайы операциясы туралы және діни экстремизм мен терроризмге байланысты қылмыстары үшін жазасын өтеп жатқан әйелдер туралы баяндайтын «Қолдағы гүлдер» деректі фильмін дайындады.

Қорытынды талдау кезінде көрсетілген іс-шаралардың орындалу тиімділігін қалай өлшеуге болатындығын және қандай критерийлер бойынша жұмыс жасау керектігін түсіну керек, өйткені біз идеология туралы айтып отырмыз. Жуырда зорлық-зомбылық экстремизмі мен терроризмге қарсы іс-қимылға қатысқан халықаралық сарапшылар, радикализация тиімді шара емес деген қорытындыға келді, өйткені бұл тиімділік туралы айтуға мүмкіндік бермейді және көп уақытты қажет ететін процесс. Осыған байланысты, қазақстандық қоғамда радикалды идеологияға қарсы иммунитет құру өте өзекті болып табылады, оны өлшеу және есептеу өте қиын.

Діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрестегі Қазақстанның ақпараттық-коммуникациялық стратегиясында іс жүзінде көрсетілмеген соңғы сұрақ азаматтармен сұхбаттасуға және хабардар болуға байланысты. Бұл бағытта әлі көп жұмыс істеу керек, мен сот шешімдері, саяси шешім қабылдау процесіне көмектесетін сапалы зерттеулер жүргізу үшін сотталған шетелдік террористік содырлар туралы ашық статистикалық мәліметтерден бастағым келеді. Ең бастысы – азаматтарға экстремизм мен терроризмнің не екенін, заңмен тыйым салынған не тыйым салынғанын түсіндіру, көптеген азаматтармен бірге деструктивті діни ағымдардың жақтаушыларымен қарым-қатынас жасау және проблемаларды секретизацияламау.

Қорытынды жасаудың орнына

Сайып келгенде, Қазақстан Республикасындағы терроризм мен экстремизм қаупінің нақты ауқымын түсіну үшін үш мәселеге назар аударған жөн. Біріншісі – Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті терроризм мен діни экстремизм Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігіне қауіп төндіреді деген ресми баяндама, өйткені 2014 жылдан бастап 30 лаңкестік әрекеттің алдын алынды және жойылды (2014 ж. – 3, 2015 ж. – 4, 2016 ж.). – 12, 2017 ж. – 11) [18].

Бұл мақала IWPR «Ашық диалог арқылы Орталық Азиядағы тұрақтылық» жобасының аясында дайындалды.

Фото: обложки www.inform.kz

[1] Информационный сервис Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК, <https://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPageGroup/Services/Pravstat>

[2] Казахстане 14 женщин отбывают наказание за терроризм,

<https://eaday.com/ru/news/2019/06/27/v-kazahstane-14-zhenshchin-otbyvayut-nakazanie-za-terrorizm>

[3] Анна Гусарова, «Онлайн свобода в Казахстане: преступление и наказание», Central Asian Analytical network, 2018,

<https://caa-network.org/archives/11200>

[4] Составлено автором на основе данных Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК,

<https://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPageGroup/Services/Pravstat>

[5] Наказываются лишением свободы на срок от пяти до девяти лет с конфискацией имущества.

[6] Карта уголовных правонарушений РК, <http://infopublic.pravstat.kz/crime/> [7] Там же.

[8] Там же.

[9] За вербовку брата в ряды ИГ осудили жительницу ВКО,

<https://informburo.kz/novosti/za-verbokku-brata-v-ryady-ig-osudili-zhitelnicu-vko.html>

[10] Закон РК О противодействии экстремизму от 18 февраля 2005 г., https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30004865

[11] В Алматы готовили теракт, 2019, <https://tengrinews.kz/crime/v-almatyi-gotovili-terakt-381270/>

[12] Семеро иностранцев готовили теракт в Алматы, <https://www.zakon.kz/4985759-semero-inostrantsev-gotovili-terakt-v.html>

[13] Закон РК О противодействии экстремизму от 18 февраля 2005 г., https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30004865

[14] Закон РК О противодействии терроризму, 1999, https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1013957#pos=68;-22

[15] Об утверждении Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018 - 2022 годы,

<http://knb.gov.kz/ru/article/ob-utverzhdenii-gosudarstvennoi-programmy-po-protivodeistviu-religioznomu-ekstremizmu-i>

[16] Религиозный, образовательный, идеологический и др. компоненты. С полными мерами по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Казахстане можно ознакомиться в Госпрограмме и плане мероприятий по ее реализации на сайте КНБ РК.

[17] Там же.

[18] В Казахстане за четыре года предотвратили 30 терактов, 2018,

<https://informburo.kz/novosti/v-kazahstane-za-chetyre-goda-predotvratili-30-teraktov-.html>

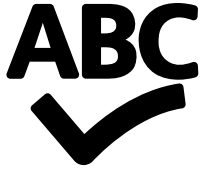
[19] Два теракта в год: почему казахстанцы не готовы сотрудничать со спецслужбами,

<https://ru.sputniknews.kz/persona/20180718/6474801/kazakhstancy-sotrudnichestvo-specsluzhby.html>

[20] Как в Казахстане будут бороться с терроризмом, <https://inbusiness.kz/ru/news/kak-v-kazahstane-budut-borotsya-s-terrorizmom>

[21] Вернувшихся из Сирии участников ИГ осудили в Казахстане,

<https://inbusiness.kz/ru/last/vernuvshiesya-iz-sirii-uchastnikov-ig-osudili-v-kazahstane>

If you have found a spelling error, please, notify us by selecting that text and pressing *Ctrl+Enter*.